ZRÍNYI MIKLÓS
NEMZETVÉDELMI EGYETEM
Doktori Tanácsa

Sibalinné Fekete Katalin

A helyi nyelv és kultúra ismeretének jelentősége a békemissziók állománya számára (különös tekintettel a Nyugat-Balkánra)

című doktori (PhD) értekezésének szerzői ismertetése

- 2011 -

ZRÍNYI MIKLÓS
NEMZETVÉDELMI EGYETEM
Doktori Tanácsa

TÉZISFÜZET

Sibalinné Fekete Katalin

A doktori (PhD) értekezés címe:

A helyi nyelv és kultúra ismeretének jelentősége a békemissziók állománya számára (különös tekintettel a Nyugat-Balkánra)

Tudományos témavezető:

Dr. Szabó Olga PhD

Budapest, 2011.

A tudományos probléma megfogalmazása

A nemzetállamok kialakulásának folyamatában, az azokban élő különböző nemzetiségek, vallási csoportok közötti konfliktusok, az autonómiára, illetve elszakadásra való törekvések, és annak ellentéteként a többségi nemzet nacionalista megnyilvánulásának felerősödése, több esetben okozott nemzetközi, regionális vagy helyi jellegű válságot. A fegyveres konfliktussá erősödött válságok kezelése érdekében nemzetközi összefogással békeműveleteket szerveztek, amelyek tevékenységét nemzetközi szervezetek ellenőrzik. A kétpólusú világrend felbomlásával a békefenntartás tevékenysége nagymértékben kiszélesedett. A politikai rendezés érdekében több nemzetközi és regionális szervezet (ENSZ, EBESZ, EU, NATO) egyre bonyolultabb nemzetközi konfliktusokban vállal aktív szerepet.

Modern, globalizálódó világunkban természetünk és jellemünk megformálásában számos tényező vesz részt, amelyek közül a kultúra az egyik legerőteljesebben befolyásoló tényező. A politikai, gazdasági és társadalmi szféra nemzetközivé válása, illetve a multinacionális kapcsolatok szélesedése következtében gyakrabban szembesülhetünk a kultúrák különbözőségével és az abból adódó konfliktusokkal. Korunk konfliktusai átalakulóban vannak, a gazdasági és az ideológiai jellegűek mellett a civilizációk ellentétei és konfliktusai is előtérbe kerülnek. A fegyveres összeütközések és a polgárháborúk kialakulásának kockázata sok esetben kulturális területen jelentkezik, mivel a civilizáció magában foglalja a népek és nemzetiségek kulturális sajátosságait. A Huntington-i civilizáció csoportosítás szerint a Balkán területén három civilizáció találkozik, a nyugati kereszténység, az ortodox kereszténység és az iszlám.

Változó világunk válságövezeteiben műveleteket végző katonai és rendvédelmi missziók új multikulturális és interkommunikációs kihívásokkal szembesülnek. A konfliktusokkal terhelt környezetben szolgáló missziók állományának nemcsak a nemzetközi egységek multikulturális sajátosságaival kell együtt élniük, hanem kitekintve a laktanya kerítésén túl, a műveleti terület állami és önkormányzati szerveinek képviselőivel, illetve soknemzetiségű lakosságával kell együttműködni (kommunikálni) és eredményeket elérni.

A békemissziók interkulturális kommunikációs kapcsolatait nagymértékben befolyásolhatják a működési területen élő népek (nemzetiségek) helyi kulturális és nyelvi sajátosságai és különbözőségei. A kulturális és azon belül a nyelvi különbözőségek ismerete, valamint e tudás helyes alkalmazása meghatározó „kommunikációs” eszköz lehet a – különböző kultúrák konfliktusaival telített közegben folytatott – békeműveleti tevékenység hatékonyságának növelésében.

E megállapításaimat a magyar részvételű katonai és rendvédelmi béketeremtő és békemissziók egyik működési területeként szolgáló nyugat-balkáni államok közül Bosznia-Hercegovina és Koszovó példáján keresztül kívánom bemutatni és bizonyítani. A Nyugat-Balkánon szinte minden, korunkra jellemző válságjelenséggel találkozunk, amelyek közül értekezésemben a helyi kultúra és ezen belül a nyelv különbségeinek vizsgálatára összpontosítok. Véleményem szerint a világ számos válságövezetében működő nemzetközi katonai és különösen rendvédelmi béketeremtő és békemissziók munkájában fontos szerepet kap a helyi nyelvek ismerete és eredményes használata.

A Nyugat-Balkán általam vizsgált államaiban tevékenykedő magyar kontingensek alkalmazásánál – meglátásom szerint – a szerb, a horvát, a bosnyák és az albán nyelvek ismerete a szakfeladatok ellátásában előnyt jelent.

A kutatási célok

A hipotézisben bemutatottak alapján az értekezés témája a helyi nyelv és kultúra ismeretének jelentősége a békemissziók állománya számára (különös tekintettel a Nyugat-Balkánra). A témával összhangban az értekezés kidolgozásakor az alábbi fő célokat tűztem ki.

- Történelmi áttekintés segítségével azonosítani a Nyugat-Balkán politikailag még nem stabil vagy nem megnyugtatóan rendezett „nemzetiségi” vagy „kisebbségi” konfliktusokkal terhelt területein meglévő problémákat, különös tekintettel a nemzetek szembenállásának következtében kialakult konfliktusok kulturális, és ezen belül vallási és kommunikációs okaira és sajátosságaira.
- Értékelni az érintett államok aktuális gazdaság- és társadalompolitikai, illetve biztonsági helyzetét, amelynek segítségével következtetéseket vonok le a térség békeműveleteit befolyásoló biztonsági helyzet változási irányaira és a nemzetközi szerepvállalás trendjeire vonatkozóan.
- A multikulturális sajátosságok és az interkulturális kommunikáció kihívásainak elméleti értékelésével meghatározni a Nyugat-Balkán államaira jellemző – a békefenntartó tevékenységet is befolyásoló – nemzetiségi megosztottság tényezőit, s ezen belül különös tekintettel a térség nyelvi sokszínűségének a szerepét.
- Áttekinteni és elemezni a Nyugat–Balkánon békefenntartó szerepet vállaló katonai és rendvédelmi missziók felkészítésénél alkalmazott eljárási rendet és módszertani követelményeket, különös tekintettel az oktatásban rendelkezésre álló tájékoztató és kiképzési segédanyagokra.

- Meghatározni a multikulturalizmusból és az interkulturális kommunikációból adódó nehézségek jelentőségét a békeműveletben részt vevő katonai és rendvédelmi missziók felkészítésében, illetve ajánlások kidolgozásával segíteni az érintett személyi állományt feladatai ellátásában.
- Kérdőíves vizsgálat eredményeire alapozva felmérni a katonai és rendvédelmi missziókban részt vevő személyi állomány nyelvi kompetenciájának sajátosságait, valamint levonni a következtetéseket a helyi nyelvek ismeretének szükségességére vonatkozóan.

A kutatási módszerek

A dolgozat kutatási célkitűzéseit a kutatási módszereken keresztül elsősorban olyan eredmények elérésére összpontosítom, amelyek segítségével növelni lehet a missziók állományának nyelvi és kulturális felkészültségét. Az értekezésemben az alábbi konkrét kutatási módszereket alkalmaztam:

– Felhasználtam saját, a nyelvoktatásban szerzett tapasztalataimat és szakmai ismereteimet.
– Kutatásaimban jelentős mennyiségű, a Nyugat-Balkánra vonatkozó – szakirodalomként is megadott – külföldi és hazai forrásanyagot dolgoztam fel.
– Egyedi kérdőívet dolgoztam ki a Nyugat-Balkán békeműveleteiben részt vevő missziók felkészítésében szerepet játszó kulturális és nyelvi sajátosságokat értékelő vizsgálataimhoz, amelyet az empirikus kutatási módszer szabályai szerint elemeztem és értékeltem.

Kutatómunkám folyamán különösen fontosnak tartottam a nemzetközi és hazai szakmai konferenciákon szerzett tapasztalatok hazai környezetben történő adaptálását.

Az elvégzett vizsgálat rövid leírása

Az értekezés kidolgozása során a Nyugat-Balkán és népeinek történetével, vallási, etnikai és kulturális (azon belül nyelvi) megosztottságának kérdéseivel, a konfliktusok kialakulásának gazdasági, társadalmi, biztonsági okaival, körülményeivel és következményeivel, illetve mindezen aspektusok békeműveleti felkészítésekre való hatásával, téma specifikus értékelésével foglalkozom. A célkitűzéseimnek megfelelő rendben az **értekezés három fő részre bontható**.

I. FEJEZET

A nyugat-balkáni térség történelmének, aktuális gazdasági, társadalmi és biztonsági helyzetének áttekintése és értékelése

A tudományos célkitűzéseim alapján az első fejezetben bemutatom a Nyugat-Balkán mai helyzetének történeti előzményeit, ahol különös figyelmet fordítok a délszláv népek nemzeti megújulásának folyamatára, közös államiságuk létrejöttére, majd annak összeomlására, különös tekintettel a boszniai és a koszovói válság politikai okaira, és a válság rendezésére tett kísérletekre. A fejezet második részében áttekintem és értékelem a térség államainak társadalmi, gazdasági és biztonsági helyzetét.

II. FEJEZET

A multikulturalizmus és az interkulturális kommunikáció jelenségének értelmezése és értékelése a Nyugat-Balkán államaiban

Értekezésem második fejezetében kifejtem a multikulturalizmus és az interkulturális kommunikáció érvényesülését a Nyugat-Balkán azon államaiban, amelyekre a békekontingensek tevékenysége kiterjed. A térség kulturális megosztottságának értékelését követően a nyugat-balkáni államok vonatkozásában ismertetem a kultúra, a kultúraközi kommunikáció és az interkulturalizmus sajátosságait, illetve azok nyelvi aspektusait. Végül e térség államainak vallási, etnikai és nyelvi sokszínűségével és megosztottságával foglalkozom.

III. FEJEZET

Kulturális és nyelvi sajátosságok értékelése a Nyugat-Balkán békeműveleteiben részt vevők felkészítésében

A dolgozat harmadik fejezetében a Nyugat-Balkán békeműveleteiben részt vevő katonai és rendvédelmi missziók kulturális és nyelvi felkészítésének megvalósulásával foglalkozom. A fejezet első részében a térségben működő hazai békemissziók felkészítésének kulturális és nyelvi aspektusait mutatom be, valamint a kutatandó téma szempontjából kiemelten vizsgált polgári-katonai együttműködés kérdéskörével foglalkozom. A fejezet második részében a katonai és rendvédelmi missziók résztvevői nyelvi kompetenciájának és nyelvi tapasztalatainak felmérését végzem el kérdőíves kutatás keretében.

Összegzett következtetések

I. A nyugat-balkáni térség történetének, gazdasági, társadalmi és politikai helyzetének áttekintése és értékelése

1. A nyugat-balkáni államok között jelentős gazdasági, társadalmi és politikai fejlettségi különbségek vannak. A vizsgált államok gazdasági teljesítőképessége elmarad az Európai Unió átlagától. Az országok közötti kapcsolatok a délszláv háborút követően fokozatosan javulnak, de azok vám-, biztonsági, vagyonelosztási és etnikai problémákkal terheltek. A nemzetiségek közötti feszültségek enyhülésének jeleit alig lehet tapasztalni. A nyugat-balkáni országok – a múltban gyökerező ellentétek miatt – távol vannak a béketörekvések gyakorlati megvalósulásától. Az Európai Unióhoz való csatlakozás elemi érdeke a nyugat-balkáni országoknak. Az Európai Unió anyagi és politikai segítsége, valamint az integráció perspektívája jelentősen segíthet a népszerűtlen strukturális, gazdasági, társadalmi és politikai reformok bevezetésének folyamatában.
2. A békefolyamatok, valamint az országok közötti politikai kapcsolatok fejlődése szinte kizárólag külső „nagypolitikai” közreműködés eredményei, amelyek között elsődleges szerepe van a béke-megállapodásokat kikényszerítő, a békét fenntartó, illetve a közbiztonságot javító nemzetközi missziókat.
3. A térség biztonsági helyzete a nemzetközi békemissziók tevékenységét és szerepvállalását várhatóan még hosszú időre szükségessé teszi. Jelentős változásokat az euró-atlanti integráció és a gazdasági fellendülés hozhat. Az ellentétes pozíciók közötti közvetítés eszköze és a béke garanciája a nemzetközi és azon belül a magyar részvételű békemisszió lehet. A békemissziók eredményességének növelése érdekében szükségszerű az egyedi ország- és térség-specifikus megoldások alkalmazása.

II. A multikulturalizmus és az interkulturális kommunikáció értelmezése és értékelése a Nyugat-Balkán államai vonatkozásában

4. A Nyugat-Balkán problémája az, hogy a területen sokféle nyelvű, kultúrájú és vallású népcsoport él együtt. A népcsoportok területileg nem különülnek el egymástól, és történelmük régóta összefonódik. Az ellentétek forrásai az előítéletek, a vallási és kulturális különbségek, valamint a párbeszéd, a kommunikáció hiánya. A kulturális ellentéteket a régióban nagyhatalmi politikát folytató államok saját politikai céljaikra használták ki. A délszláv térség egyedi színtere a biztonsági kihívásoknak, ahol térség-specifikus megoldásokra van szükség.

Az egyik megoldás szerint a Nyugat-Balkán többkultúrájú társadalmainak kompromisszumok kialakítására kell törekedniük a kulturális, gazdasági és egyéb területeken, amivel megkönnyítik a többségi és a kisebbségi közösségek békés egymás mellett élését.

5. A multikulturalizmus kialakulásának külső tényezői lehetnek a regionális kezdeményezések, a bizalomerősítés, az együttműködés, az összehangolt EU-perspektíva. A békefenntartó erők időlegesen elválaszthatják a szemben álló feleket, azonban a multikulturális beállítottság kialakulásához és a társadalmi beágyazódásához emberöltők kellenek. A külföldi katonai és rendvédelmi szervek tagjai nem lehetnek sikeresek a célterületen élő népek kultúrájának, vallásának, gazdasági, társadalmi, politikai viszonyainak és nyelvi sajátosságainak ismerete nélkül. A békefenntartóknak törekedniük kell a helyi szintű multikulturális sajátosságok ismeretére és tiszteletben tartására. A békemissziók katonáinak és rendőreinek eltérő mértékben kell ismerniük a multikulturális sajátosságokat. A személyi állomány felkészítését a szubszidiaritás elvének figyelembe vételével kell végrehajtani.
6. Javasolt a missziók tagjai részére a „helyi civilizációs” ismeretekben való jártasságra történő felkészítés biztosítása a művelet-specifikus vallási, nyelvi és kulturális különbségek megismertetése céljából. A missziók multikulturális felkészítését és a kultúraközi kommunikáció magatartási szabályainak betartását a parancsnoki (vezetői) prioritások között kell számon tartani.

III. A kulturális és nyelvi sajátosságok értékelése a Nyugat-Balkán békeműveleteiben részt vevő állomány felkészítésének területén

7. A Magyar Honvédség és a rendvédelmi szervek az elmúlt két évtizedben a békefenntartásban való részvétele nemzetközileg is elismert tevékenységnek számít. A Nyugat-Balkán népeinek vallási-, etnikai- és kulturális megosztottsága miatt a térségben szolgálatot teljesítő nemzetközi békemissziókban a magyar alakulatok szerepvállalása indokolt. A térség területén a békés egymás mellett élés feltételeinek nemzetközi részvételű biztosítása évekre meghatározhatja a magyar alakulatok régiós tevékenységét, és azon keresztül a személyi állomány nyelvi- és kulturális felkészítését.
8. A missziókban résztvevők felkészítésében újszerű megoldás lehet a személyi állomány magasabb szintű ország- és működési terület specifikus kulturális és nyelvi felkészítése. A katonai alakulatok tagjai kevésbé függnek a nyelvi ismeretek meglététől, azonban a CIMIC feladatokat végrehajtó katonai parancsnokok kivételt jelentenek.

A rendvédelmi és elsősorban közbiztonsági és megfigyelői területen szolgálatot teljesítő rendőrök sokrétű kapcsolatot kell, hogy tartsanak a helyi lakossággal, illetve az állami- és önkormányzati vezetéssel és szervezetekkel, ahol egyértelműen előnyt jelent a helyi nyelvismeret. A missziókban történő részvétel feltétele bizonyos szintű angol nyelvtudás megléte, azonban helyi nyelvismeret nem jellemző felvételi kritérium. A missziók felkészítésekor a nyelvtudás frissítésére csak korlátozott mértékben kerül sor. Az angol nyelv frissítésén túlmenően a helyi nyelv fontosabb kifejezéseinek elsajátítása is szükséges. Az adott kultúrával kapcsolatos képzési időt a kiküldöttek tervezett feladatköre határozhatja meg.

9. Az angol nyelv ismeretét a munkavégzés során a helyi nyelv ismerete jól kiegészítheti. A helyi nyelvi kompetencia hiánya a mediátori szerep felvállalását nehezítő tényező. A hivatalos érintkezésben a helyi nyelv ismerete segíti a kiküldöttet a nyelvi akadályok leküzdésében, illetve a helyi hivatalos szervek eredeti szándékainak és közléseinek pontos megértésében és rögzítésében.

Új tudományos eredmények

1. A Nyugat-Balkán államainak aktuális gazdaság-, társadalom- és védelempolitikai értékelése útján be**bizonyítottam, hogy az ezen a területen együtt élő népek (nemzetek) közötti konfliktus és válsághelyzetek elmélyüléséhez e nemzetek között meglévő kulturális, vallási és nyelvi különbségek közvetett módon hozzájárultak.**
2. A nemzetközi és hazai szakirodalom kritikus elemzésével, valamint a szakterületen szerzett gyakorlati tapasztalataimra és összehasonlító értékeléseimre alapozva **feltártam és értékeltem a Nyugat-Balkánon működő magyar katonai és rendvédelmi missziók alkalmazását befolyásoló helyi kulturális, vallási és kommunikációs tényezőket.**
3. Kérdőíves vizsgálat eredményeire alapozva **bebizonyítottam a helyi nyelvek ismeretének fontosságát, amely befolyásolhatja a békemissziókban részt vevő személyi állomány külszolgálatban végzendő tevékenységének sikerét.**

Az értekezés ajánlásai

1 Az értekezés alkalmazható a békemissziókban részt vevő katonák és rendőrök helyi kultúra és nyelv vonatkozásában történő felkészítésére.

2 Az értekezés felhasználható továbbá az 1. pontban leírtak megvalósításához kapcsolódó szakmai koncepciók, jogalkalmazást segítő belső szabályozók és módszertani útmutatók elkészítéséhez, valamint a végrehajtási tervek kidolgozásához és a prioritások meghatározásához.

3 Értekezésem segédletként felhasználható a Magyar Honvédség, a Rendőrség és a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem oktatási rendszerében, valamint a szakterületen működő felsőfokú tanintézmények oktatásában.

4 Az értekezésben elvégzett vizsgálatok a nemzetközi békemissziók felkészítése területén való kutatási irányok meghatározásának alapját képezhetik.

Publikációs jegyzék

I. Lektorált folyóirat cikk magyar nyelvű folyóiratban

Magyar nyelvű mértékadó folyóiratban megjelent cikk

1. Sibalinné Fekete Katalin: „A délszláv válság kialakulásának okai” *Magyar Rendészet* 2008./3. sz. 79-88. o. HU-ISSN 1586-2895 (nyomtatott), HU-ISSN 1787-050X (on-line)
2. Sibalinné Fekete Katalin: „Az interkulturális kompetencia kialakításának kérdései a katonai és rendfenntartói missziók tükrében”, *Rendvédelmi Füzetek*, 2010./1. szám, 170-175.o ISSN 1585-1249
3. Sibalinné Fekete Katalin: „Koszovó – a balkáni mozaik legújabb darabja?”, *Új Honvédségi Szemle* on-line kiadványa, 2010. augusztus
4. Sibalinné Fekete Katalin: „A helyi nyelvek ismeretének fontossága a békemissziók tevékenységében” (empirikus kutatás eredményeinek ismertetése), ZMNE Könyvtár http://193.224.76.4/download/konyvtar/digitgy/publikacio/Fekete01.pdf

5. Nyelvi sokszínűség vagy megosztottság: szerb, horvát, bosnyák, *Hadtudományi Szemle online kiadvány*, (megjelenés alatt)

Magyarországon megjelenő idegen nyelvű folyóiratban publikált cikk

1. Sibalinné Fekete Katalin: Intercultural Aspects for the Preparation of International Peace Missions, *Hadtudományi Szemle online kiadvány, 2010.4.*

II. Konferencia kiadványban megjelent előadások

Hazai konferencia kiadványban megjelent előadás

1. Idegen nyelvek oktatása a Rendőrtiszti Főiskolán, előadás 2008. okt. „Nyelv, Szaknyelv, Katonai szaknyelv" c. konferencia kiadványában megjelent 63-67o.
2. Értékrend a rendészeti felsőoktatásban a rendszerváltozás előtti és utáni években, (előadás 2009. ápr. „Katonai Kommunikáció Nemzetközi Szemszögből" Konferencia – konferencia kiadványában megjelent 151-156. o. ISBN: 978-963-7060-65-6
3. Az interkulturális kompetencia kialakításának kérdései a katonai és rendfenntartói missziók tükrében, (előadás 2009. nov. Rendészeti Doktorandusz Konferencia) – megjelent a Rendvédelmi Füzetek, 2010./1. szám, 170-175. o ISSN 1585-1249

III. Tudományosan megalapozott jegyzet és tansegédlet

1. Szerb Nyelvi Társalgás, Rendőrtiszti Főiskola. 1995.
2. Szerb nyelvtani gyakorlatok, ZMNE. 1996.
3. Horvát Nyelvi Társalgás, ZMNE. 1999.
4. Magyar-Horvát Határrendész-Vám-és Pénzügyőr Szótár, ZMNE. 1998.
5. Mintafeladatok az „ARMA" írásbeli nyelvvizsgához horvát nyelvből B1, B2, C1 szinten ZMNE. 2010. (egyetemi jegyzet)
6. Mintafeladatok az „ARMA" írásbeli nyelvvizsgához szerb nyelvből B1, B2, C1 szinten ZMNE. 2010. (egyetemi jegyzet)
7. Tansegédlet szakmai szituációkhoz orosz nyelvből kezdőknek, Rendőrtiszti Főiskola Idegennyelvi Intézet. 2011. (főiskolai jegyzet)

Szakmai-tudományos önéletrajz

Név: Sibalinné Fekete Katalin

Születési hely, idő: Bácsbokod, 1957. június 25.

Tanulmányok:

2007 -	PhD képzés, ZMNE Hadtudományi Doktori Iskola
1998-2001	ELTE BTK Szláv és Balti Filológiai Intézet
	Szakirány: horvát nyelv és irodalom szakos bölcsész
1975-1979	Tanárképző Főiskola, Pécs
	Szakirány: orosz, szerb, horvát szakos nyelvtanár
1971-1975	III. Béla Gimnázium, Baja

Szakmai továbbképzések:

2002	Zágrábi Tudományegyetem Filológiai Tanszék, posztgraduális képzés
2001	ELTE Idegennyelvi Továbbképző Központ, vizsgáztatói továbbképzés
2001	ZMNE Nyelvvizsgaközpont,
	ARMA vizsgáztatói képzés orosz, szerb és horvát nyelvekből
1999	Selce (Horvátország), nyári egyetem, nyelvtanári továbbképzés
1984	Moszkvai Lomonoszov Egyetem, posztgraduális képzés
1982	Belgrádi Tudományegyetem Filológiai Tanszék, nyelvtanári továbbképzés

Szakmai gyakorlat:

1979-1982	Budapesti Pattogós úti Általános Iskola, orosz szakos nyelvtanár
1982-	Rendőrtiszti Főiskola, orosz, szerb, horvát szakos nyelvtanár
1990-2003	ZMNE Idegennyelvi Intézet, szerb, horvát szakos óraadó tanár
2004-	ZMNE Nyelvvizsgaközpont, ARMA nyelvvizsgaszervezés

Nyelvismeret:

Horvát: felsőfokú „C”, Szerb: felsőfokú „C”, Orosz: felsőfokú „C”

Angol: alapfokú nyelvismeret

Egyesületi tagság: Magyar Nyelvtanárok Egyesülete

Budapest, 2011. február 28.

Sibalinné Fekete Katalin